

Урок № 44

ІВАН ДРАЧ. «БАЛАДА ПРО СОНЯШНИК» - ПОЕТИЧНИЙ РОЗДУМ ПРО СУТЬ МИСТЕЦТВА

Мета: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом Івана Драча; опрацювати ідейно-художній зміст твору «Балада про соняшник»; розвивати вміння аналізувати поетичний твір, зв'язно й грамотно викладати свої думки; виховувати почуття доброти, душевну щедрість.

Тип уроку: засвоєння знань і формування вмінь.

Обладнання: портрет І. Драча, збірки творів поета, епіграф.

*Художнику — немає скutih норм.
Він — норма сам, він сам в своєму стилі...*

І. Драч

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. Організаційний момент

II. Перевірка домашнього завдання

1. Учні виразно читають напам'ять «Два кольори» Д. Павличка.
2. Обмінюються самостійно складеними тестовими завданнями за матеріалом попереднього уроку, виконують та перевіряють роботи однокласників.

III. Актуалізація опорних знань. «Мозкова атака»

- Що необхідно враховувати під час ідейно-художнього аналізу будь-якого вірша?
- Для чого потрібно знати основні факти з життя письменника й особливості його поглядів, опрацьовуючи той чи інший художній твір?
- Назвіть рослини-символи. З якою метою письменники використовують їх у своїй творчості?

IV. Оголошення теми, завдань уроку.

Мотивація навчальної діяльності школярів

«Люблю повертати людину очима до сонця. Спочатку поболіють очі, зате як поліпшується зір! Світ стає дорожчим, ріднішим,

відчутнішим. Люблю повертати очима до сонця мистецтва. На небі життя побачив його зразу, почав розуміти тільки недавно»,— пише Іван Драч.

Особливістю поетичного світу Івана Драча є його постійний, безупинний рух, змінність, розвиток. Це поет, який не створює власних традицій, не знає самоповторів, постійно йде до не досяжних обріїв досконалості. Ніби кожного разу народжуючись знов і знов, провідна зірка його поезії прагне якомога ясніше, виразніше висвітлити драматизм людей другої половини ХХ ст., віднайти гармонію в круговерті страждань і перемог, відкриттів і страхів, злочинів і надій, любові й ненависті, переслідувань і визнань, чеснот і падінь, добра і зла.

V. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Вступне слово вчителя

Іван Драч був найбільшим революціонером слова з-посеред шістдесятників, як його називали, «вічний єретик», поет, який шукав нових масштабів художнього мислення. В українській поезії він є продовжувачем традицій Михайла Коцюбинського, Павла Тичини. Творчість його опромінена активністю «повстанців сонця» — протуберанців серця. Сонце стає його символом, сонце й серце стоять поряд, виступають контекстуальними синонімами в поезиці І. Драча:

**Та не в дивацтві суть — а в здивуванні,
У вмінні всюди диво світу світлом
Осяяти: потужним світлом серця.**

Поезія Драча — це насамперед поезія запитань, а не відповідей, поезія поставлених проблем, спроба докричатися до зір, достукатися до людини. Він шукає виходу, здається, знаходить, сумнівається й знову шукає. Він фіксує живе життя в кожному своєму слові. Отаким словом любові до життя є «Балада про соняшник» Івана Драча.

2. Життєвий і творчий шлях І. Драча

Матеріал для вчителя й учнів

Іван Федорович Драч народився 17 жовтня 1936 р. в с. Теліжинці Тетіївського району на Київщині. 1951 р. в районній газеті був надрукований його перший вірш.

Після закінчення Тетіївської середньої школи І. Драч викладав російську мову та літературу в семирічці сусіднього села Дзвінячого, служив у армії й у віці, коли інші закінчують вищі навчальні заклади, вступив на перший курс філологічного факультету

Київського університету, але навчання не закінчив, був виключений під тиском каральних органів. Влаштувався на роботу в «Літературну Україну».

Закінчив дворічні Вищі сценарні курси в Москві, працював сценаристом на кіностудії художніх фільмів ім.О. Довженка, потім у редакції журналу «Вітчизна».

1961 р.І. Драч опублікував у «Літературній газеті» драму-феєрію «Ніж у сонці», яка відразу привернула увагу критики. Протягом 1962-1988 рр. виходили його збірки: «Соняшник» (1962), «Протуберанці серця» (1965), «Балади буднів» (1967), «До джерел» (1972), «Корінь і крона» (1974), «Київське небо» (1976), «Шабля і хустина» (1981), «Драматичні поеми» (1982), «Теліжинці» (1985), «Чорнобильська мадонна» (1987), «Храм серця» (1988).

Збірка І. Драча «Корінь і крона» була відзначена Державною премією України ім.Т. Шевченка в 1976 р. У середині 1980-х рр. поет був обраний до правління Київської організації Спілки письменників України, далі — головою, а ще згодом — головою Народного руху України та депутатом Верховної Ради України, керував товариством «Україна», очолював Світовий конгрес українців та Конгрес української інтелігенції (КУІн).

Сьогодні Іван Драч продовжує активну громадсько-політичну діяльність, є головою багатьох республіканських і міжнародних організацій, організатором і членом кількох рухів.

3. Теорія літератури

Іван Драч назвав свій твір про соняшник баладою, але *балада*, зокрема фольклорна,— вид ліро-епічної поезії фантастичного, історико-героїчного або соціально-побутового характеру з драматичним сюжетом. А значить, «Балада про соняшник» не вкладається в загальноприйнятому розумінні в рамки цього жанру, маючи ознаки то притчі, то медитації, то невеликої поеми.

«Балада про соняшник» — твір незвичний. Йому притаманні баладні елементи фантастики (зокрема, олюднення образів соняшника й сонця, їх «одивнення» за рахунок навмисного заземлення, спрощення), особливий драматизм (адже справжнє потрясіння переживає химерний персонаж із зеленими руками й ногами від дивовижного видава — сонця на велосипеді).

4. Опрацювання ідейно-художнього змісту твору

«Балада про соняшник». Слово вчителя

Поезія — це правда душі, можливо, тому вона всім зрозуміла й доступна. Відмінність її полягає в тому, що вона вбирає в себе

інші мистецтва: прозу, музику, живопис. Бо всі вони осідають у свідомості людини, впливають на її філософію та сприйняття життя, на ідеологію й почуття, на навколишній світ. У віршах віддзеркалюються всі людські вади й бажання, почуття й думки.

Поезія змушує читати між рядками, бо в ній головне не сполучення слів, а атмосфера, якою вони оточені. Традиційним для письменства є звернення Івана Драча до розкриття важливої ролі поетичного слова в людському житті. Для когось слово — це зброя, для когось — ледве не єдина умова збереження національної свідомості, державності, слово «поезія» святе, воно — молитва.

У творі ж «Балада про соняшник» автор порівнює поезію із сонцем. Здавалося б, звичайне і, так би мовити, буденне порівняння. Але якщо зупинитися на ньому, то можна побачити світло й тепло, які випромінюються із цих слів: сонце — єдина зірка на небесному вимірі, що створює існування на землі, поезія — зірка на небі нашої свідомості, яка творить духовне життя. Без них на землі панували б холод, темрява, пустка, безчуйність. Холод гострих слів, темрява почуттів, духовне запустіння.

5. Виразне й осмислене читання «Балади про соняшник»

6. Аналіз твору

Літературний рід: ліро-епос.

Жанр: балада (модерна).

Провідний мотив: талант бачити красу в повсякденні.

Віршовий розмір: верлібр.

7. Робота в групах. Завдання для учнів

- Назвіть образи, змальовані у творі. Охарактеризуйте їх. (Б Івана Драча соняшник і сонце наділені людськими властивостями, олюднені, як у фольклорі, у народному світосприйманні*, за яким довколишня дійсність трактувалася такою ж живою, як і людська, тому в Україні здавна до рослин ставилися, як до істот, наділених душею, що відбилося в багатьох легендах та піснях, а також у літературних творах. Соняшник — завезена рослина, яка відразу вписалася в український краєвид, стала квіткою національного світовідчуження. Очевидно, не останню роль тут відіграла її досконала короно подібна форма, схожа на сонячну, а також жовтий колір як невід*ємна частина національної символіки. До речі, П. Тичина, ознайомившись із текстом балади І. Драча, записав у своєму щоденнику, що жовтогаряча барва («сонце моє оранжее») відповідає «характерові творчого сприймання світла українського народу». Водночас соняшник немовби

підтверджував магичну силу сонця, постійно повертаючи до нього свою квітку, уособлюючи небесне світило на землі.

- Проаналізуйте алегоричність образів соняшника й сонця в баладі І. Драча. (Алегоричні образи соняшника й сонця чітко вказують, про кого та про що йдеться — про поета й поезію, які самостверджуються на основі буденних реалій. Вони розкривають приховані можливості творчого життя за законами краси, духовного злету. Такий рух пробудженого таланту від «земного» до «небесного» здійснюється у творі І. Драча через образи соняшника, що поєднує в собі ці дві сфери: порив до високості із закоріненням у рідний ґрунт. Вибір образів на роль поезії та поета є досить цікавим. Якщо сонце — символ світла, тепла, чистоти, життя й цілком підходить на роль поезії, то на соняшник як образ поета вибір випав через його національну символіку (хоча рослина й була завезена в Україну).
- Розкрийте сюжет балади. (Сюжет твору доволі кумедний: живе соняшник, своєю поведінкою він нагадує звичайного хлопчика, який бігає наввипередки, рве на груші гнилиці, купається коло млина, стріляє горобців з рогатки тощо. Сдину відмінність відзначає автор: у соняшника було шорстке зелене тіло. І одного разу після купання, стрибаючи на одній ніжці, щоб вилити з вуха воду, він побачив сонце, «у червоній сорочці навипуск, що їхало на велосипеді, обминаючи хмари у небі». І соняшник, застигнувши в німому захопленні, просить, щоб сонце або дало покататися на велосипеді, або посадило його на раму. Хлопчина-соняшник уже ніколи не міг відвернути свою золоту голову від цього видива, від чарів, що навіки полонили його, від звіданих почувань: згадаймо, наприкінці 50-х років ХХ ст. велосипед ще був незнаною розкішшю, до ятсої тіатс хотілося долучитися кожному сільському підліткові. І тоді стає зрозумілішим і ближчим цей образ сонця-поезії, хвилинного осявання, бажання подовжити це осявання («Дайте покататися, дядьку!»)).
- Проаналізуйте кульмінаційну думку. (Ліричний сюжет зводиться до кульмінаційної думки: Поезіє, сонце моє оранжсєвє! / Щомиті якийсь хлопчисько / Відкриває тебе для себе, / Щоб стати навіки соняшником. На перший погляд, цей вірш — просто весела забавка. Але своєрідний висновок твору примушує визнати, і^о перед нами не потішна оповідка про дивні події, а притча про красу й силу поезії.

Павлові Тичині в «Баладі про соняшник» сподобалося, що добре відома в літературі тема обдарованості й таланту була подана цілком по-новому: тільки той творець зможе відкрити сонце поезії, хто, поглянувши на це сонце, навіки ним захопиться).

- Охарактеризуйте художні особливості твору. (У баладі великого значення надається ритмічно-інтонаційним особливостям віршування, смисловій точності слів та словосполучень, синтаксичному паралелізмові, і^о властиво верлібру (вірш без рими й розмірів з довільним чергуванням рядків різної довжини):

*В соняшника були руки і ноги,
Було тіло, шорстке і зелене,
Він бігав наввипередки з вітром,
Він вилазив на грушу і рвав у пазуху гнилиці)*

VI. Узагальнення вивченого

1. Проаналізуйте епіграф уроку «Художнику — немає скutih норм. Він — норма сам, він сам в своєму стилі...».
2. У чому простежується новаторство Івана Драча? (В одному поетичному творі спостерігається новаторство І. Драча в жанрі балади, у ритмічно-інтонаційних особливостях твору й неординарному розкритті теми.
Майстерність митця виявляється також в умінні побачити по-новому ті явища й процеси життя, повз які решта людей проходить, навіть не помічаючи їх)
3. У стислій письмовій формі висловіть думку: «Поезія — це...».

Слово вчителя

Із появою сонця оживає соняшник і починає слідкувати за ним. Так прокидаються люди, які знайшли поезію у своєму серці.

У творі «Балада про соняшник» описане «золоте німе захоплення» поезією — недосяжним «сонцем на велосипеді» — маленького хлопчика-халамидника, що просить покататися хоч на рамі. Народжений на землі, він назавжди пов'язаний зі світилом. Тільки люди, захоплені поезією, можуть провести інших у світ, де здійснюються мрії й банальність стає незвичайністю.

«Балада про соняшник» у кожного викликає різні асоціації й почуття. Хтось відчуває те, що відчуває кожен з нас, прокинувшись сонячного ранку вдома й знаючи, що попереду канікули. Дехто на запитання, якими кольорами розмалював би він цей твір, відповів, що тільки світлими, теплими й сяючими. Але

є те, що єднає ці почуття й асоціації,— вони обов'язково позитивні, добрі, милі, адже життя прекрасне тим, що кожної миті кожен із нас має можливість відкрити для себе нову, дивовижну грань світу.

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності школярів

VIII. Домашнє завдання

1. Окреслити творчу еволюцію І. Драча.
2. Написати відгук на «Баладу про соняшник».
3. Підготувати повідомлення про М. Вінграновського: «Життя і творча діяльність поета», «Збірка інтимної лірики «Цю жінку я люблю».